

Հ Ա Ս Տ Է

Rédaction du Journal arménien

ARCHALOUYCE

(EGYPTE) LE CAIRO

ԱՐՁԱՅԻՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ

ՆՅՆՈՒՑՈՒ

Տարեկան գրե- ոգը 30

ԱՐՏԱՍՏԱՆ

Տարեկան ֆրանկ 10

Փոստով 3 ՄԱՆԵՆԻՍՏԵՐԻ ժամանակին վերաբերել գրեմ պիտի ըլլան .

Ձի հրատարակուած ձեռագիրները եւ չի'ն տրուիր .

ԱԶԳԱՅԻՆ . ԳՐԱԿԱՆ . ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Թի' ԱՐՇԱԼՈՍԻ և թի' ՏՊԱՐԱՆԻՆ վերաբերեալ նիւթական խնդրոց հարկար պիտի չի'նեղ նիւթագրութեան հասցեով քերթիս Մասնախարհին , որ է'

Բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է . իսկ ծանուցումները կ'ընդունուին մասնաւոր հասցեայով .

ԿԵ ՇՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԵՐԿՈՒՇԱՐԹԻ ՕՐԵՐԸ

ԳԵՏՈՐԳ ՓԱՓԱՔՆԱՆ

ԱՐՏՈՆԵԱՆ ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ

ZUSC 20 ՓԱՄԷ ՈՂԶ

ՏԻՍՐ ԱՐԻԹ Մ . ՀՈՒՃԵԹԵԱՆ (ՇԱՀԷՆ)

Պատկանող եւ բարեկամ մը՝ Երուսաղեմ յ'ախտի հանգուցեալ բռնախնայութեան զոն .
Հոգեւոր Տեր Առնոնի Եպիսկոպոս Երուսաղեմի եւ անոր երկախուրտեանց .
Այն երիտասարդ կուրծքին տակ սպագայ մեծ ու գիտակից Հայր կ'ապրի .
Մանրամասնութիւնք գտնել « ՍՓԻՆՔՈ » անուն գրքին մէջ .

ՄԱՍՈՒԼԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ալման - տիւ - Տոսի քաղաքին մէջ Ֆրանսայի հանգուցեալ երես-
փոխան եւ նշանաւոր հայրենասէր
Տըլէօն-Մանթօի յուշարձանին բաց-
ման պատիւ Մամուլին գովեստն
ընելով Ֆրանսայի Արտաքին Գոր-
ծոց նախարար Պ . Բիշօն ըսած է .
Արդի ժամանակին մէջ ամե-
նէն շահագրգռական երեւոյթներէն
մէկն է լրագրութեան ազդեցու-
թիւնն այն մարդոց վրայ , որք ա-
մենէն կարեւոր ծառայութիւնները
մատուցին հանրային գաղտին .
Այս ազդեցութիւնը չի ներ-
գործեց միայն արուեստով բանաս-
տեղծներուն ու գրագէտներուն վը-
րայ . որոնք մեր ընկերական փո-
խակերպութեան միջև չէին կրնար
թերանալ հրատարակութեան գե-
րընտիր գործքին , լրագրութեան
գիմելու պէտքին մէջ եւ որ իրենց
մէջէն լաւագոյններն երբեմն լրագ-

րութեան նուիրած են , զրկելով
զանոնք պատմութեան մէջ ունե-
նալէ կարեւոր չափով յիշատակ մը .
որովհետեւ ինչպէս աշխարհում մը
վանէ , նոյնպէս ալ մտադուրը կը
հետապնդէ թերթերուն մէջ ար-
տայայտուած գաղափարները .
Մամուլն առինքնեց եւ իր մէջ
պահեց նաեւ քաղաքական մարդիկ ,
որոնց նոյն իսկ ամենէն անուանի-
ները , իրենց բարոյական կազմու-
թեան համար կրեցին մամուլին ազ-
դեցութիւնը . ասոնց մէջ համբա-
ւաւոր են իբր երկիրը կառավարող-
ներ՝ Թիւն և Կիզօ , ինչպէս նաեւ
Շալմէր-Լագուա , Սերլէր , Պոստն ,
Ֆէռուի և Գլէմանսօ .
Օրինակի համար , յանպատ-
րաստից խօսելու դիւրութիւնը , որ
հետորին ամենէն մեծ արժանիք-
ներէն մէկն է , ամենէն աւելի
ապահով կերպով , կը գարգանայ
ամեն օր քերթի մը աշխատակցելով .
Դիւանագիտութիւնն ալ քա-
ղաքականութեան հետ համահաւա-

սար կերպով Մամուլէն կը քաղէ
ծանօթութիւններ .
Անգլիոյ Արտաքին գործոց
նախարար Սըր Էտուարդ Կրէյ ալ
կ'ըսէր զայս , և անոր խօսքերը
միշտ կ'ըն ունին .
Լրագրին միջոցաւ է որ մարդ-
կրնայ ժողովուրդներուն հասարա-
կաց շահերուն լաւագոյն կերպով
ծառայել . և աւելի ազդէ գնահա-
տել տեսակետներու զանազանու-
թեան մէջ ինչ որ կայ չինձու . ան-
ընտան և մակերևութային .
Նկատի առնենք որ տեսա-
կէտներու այս զանազանութիւնը
չառ յաճախագէտ կերպով ազդերու
միջև յառաջ կը բերէ անհամաձայ-
նութիւններ , զորս հաշտեցնել շատ
դիւրին է սակայն .
Իր անձին և ուրիշներու հա-
մար հոյածութիւնն ունենալով իր
ընդհանրած երեւոյթներէն աւելի
հեռուն քննող , ինչպէս յարգող
գրագէտն աւելի ոչ ոք յարմարու-
թիւնն ունի համաձայնութիւն գոյա-
ցնելու այս հակառակամարտ տեսա-
կէտներուն միջև .
Անշուշտ այս կէտը խորհեցաւ
կամպէթիթա , կըր 1881ին արտա-
քին գործոց նախարարութիւնն ըս-
տանձնելով քաղաքական գործոց
տնօրէնի պաշտօնը յանձնեց Փ .
Վայսի , որ ժամանակակից ամենէն
մեծ հրապարակագիրն ու գրագէտն
եղաւ .
Յետոյ արդի դիւանագիտու-
թեան վրայ խօսելով , Պ . Բիշօն
ըսած է .
Այս մարդը որուն արձանը կը
կանգնենք այսօր , պարզ ուսուցիչ
մ'է այս տղան , շատ պատուաւոր
կերպով իր դիրքը դիւանագի-
տութեան մէջ , երբ հանրապետա-
կան նախարար մը վեհանձն գաղա-
փարն ունեցաւ . զինքը մտցնելու
դիւանագիտական ապարդեցի մէջ ,
որ մինչև այն ատեն ծնունդով ազ-
նուականներուն վերապահուած և
չառ անգամ ալ դրամի ուժով ազ-
նուական եղողներուն ձեռքը մնա-
ցած էր .
Բայց կը վստահացնեմ ձեզ
թէ՛ մեր հիմնական դիւանագէտ-
ները բազմաթիւներէ չեն վախնար
և այս խօսքս հաստատելու համար
բաւական պիտի ըլլար յիշել մեր
գեղականներուն անունները , որք
այն երկիրներուն մէջ , ուր մընա-
սան կը ներկայացնեն , կը վայելեն
այնպիսի վարկ մը , որուն պիտի
նախանձէին նախորդ ընտրութեան
ատեն պաշտօնավարած իրենց նա-
խորդներէն շատերը .

ԱՆԳԱՍ ՍԵ ԵՒՍ

Արարկիրի Առաջնորդ Գեր . Տէր
Մեհրուբան վրդ . Աշխարհունի պաշ-
տօնական նամակ մը եւս զրկած է . որ
այս թուով հրատարակութեան կը
արուի . եւ որուն նպատակն է տեղւոյն
կրթական հարցը արտասահմանի հայու-
թեան ընդհանրապէս եւ Արարկիրի
հայրենակիցներու մասնաւորապէս՝ ու-
չապրութեան ասարկան զարմել .
Նորին Գերապատուութեան բար-
ուք պաշտօնավարութիւնը ուրիշ ա-
սիական գրուածքի արժանազան են
արդէն . եւ երբ կը տեսնուի որ իր
ձեռքը եղած նիւթական անբաւական
միջոցներով իսկ կը ջանայ կրթու-
թեան եւ դաստիարակութեան գործին
զարկ տալ . այն ատեն պէտք չէ զայն
մինակ ձգել իր ծրագրներուն հետ .
այլ՝ օժանդակ ձեռքը գտնուելու են
անոր ձեռնարկներուն յաջողութիւնը
ապահովելու համար . եւ ն . Գերապատ-
ուութիւնը այդ աջակցութիւնը կապա-
սէ գտնել արտասահմանի հայութեան .
Արարկիր՝ հակառակ իր արդի
ընկճուած . քայքայեալ եւ ողորմելի
վիճակին , զարմալ կը մնայ այն կա-
րեւոր թեմերէն մին , որոնց վրայ
պահամարանօք կարելի չէ նայել .
Արարկիրի տուր բաւականա-
չափ նիւթական ուժ . զարգացում ու
դաստիարակութիւն եւ կուսնեմա խան-
դավառ . գործունէութիւն , ձեռնհաս եւ
օժտուած երիտասարդութիւն մը . ու
այդ նոր ուժերով՝ քիչ ատենուան մէջ
արդի փրատակ ու աւերեալ Արարկիրը
ամեն առաւելութիւններով օժտուած
եղեմի մը կը վերածուի .
Աշխարհաբանք բանակալութիւնը
մէկ կողմէ , ու նոյնչափ մ'ալ անկեղծ
ու անարատ արիւն շահագործողներու
խարդաւանանքները միւս կողմէ՝ քար
ու քանդ ըրին Արարկիրը , եւ 1896ին
աշխարհաւեր ջարդերուն զոհ առաւ-
ան՝ հազարեակէ մը աւելի նորահաս եւ
կորովի երիտասարդներ . թող զիսնայս
և զմանկտես
Ու այդ վայրագ գաղտնութիւն-
ներէն տոթուած շուտուրէն է , որ մին-
չեւ ցարդ՝ եւ թերեւս ժամանակ մ'ալ
- ցորչափ ուշ արթնանան ձեռնտու-
թեան զգացումներն . Արարկիր արդի
խղճալի կացութեան մէջ պիտի տարու-
րերի
Արարկիրի համար ըլլալիք զոհ-
գութիւններուն ամենէն գլխաւորը
պէտք է ըլլայ քաջալերել կրթական
ձեռնարկը , որուն վրայ տեղւոյն բա-
նիրուն Առաջնորդը՝ այնչափ հեռա-
տեսութիւն իր մտքը դրած է . « Նշքա-
կը վերջին վրայ պիտի ըսէր » եւ է
հնդիկակ կամ գրագէտ
Արարկիրի անանսական կացու-
թեան գաղտով . անկիւայ շատ բանի չի
կարօտիր : Հազար բնականիք գործ ,
աշխատութիւն եւ ապրուստ հայթայ-
թելու համար , բաւական էր որ կամ
Բարեկործանական հաստատութիւն մը ,
կամ մեծահարուստ անհատ մը 500 կամ
քիչ մը աւելի ոսկի տրամագրելով մա-

նիստագործութեան ուժ տար՝ վստահելի մարդոց միջոցաւ, մասնաւոր կազմակերպութեան մը, ու Արարիչի արեւտեսպայուս փրկուած պիտի ըլլար...

Այս փրկարար պիտի ըլլար Գահիրէի Հ. Բ. Ը. Միութենէն, սակայն այն ալ հիմա իր նախկին բարձրութեան վրայ կանգնած չէ, եւ նշարտիվը ու կողմնակցութիւնը բաժնու քրիստոնէսներին անոր հիմնադրուած քանդիչ հարուստները տալու վրայ են: Մարդիկ որ սխալ մեր կողմը եղած ըլլայ եւ ներողութիւն խնդրու ստիպուինք...

Իրաւ է որ Հ. Բ. Ը. Միութիւն. Վսեմութիւն Պողոս բաշայի նովանիին ներքեւ կը գտնուի. բայց նոյնչափ ալ վստահ ենք որ՝ Վսեմութիւնը ընկերութիւնը բարձր բունելու համար պէտք եղած կարեւոր մանրամասնութեանց ըստ արժանաւոր չարտի կրնայ ծանօթանալ, եւ իր շուրջը պայտրոզներուն կողմէ իրեն տրուած ստոյգ կամ անստոյգ ծանօթութիւններով միայն բաւականատէր ստիպուած պիտի ըլլայ, եւ նոյն է որ Վ. բաշայի պիտի սխալակցենք... ինչպէս բազմիցս սեղի ունեցած է ուրիշ առիթներով եւ ուրիշ ազգային կարգ մը խնդրոց մէջ, եւ Վսեմութիւնը մեղադրուած ու քննադատուած է յանիւրուի: Հետեւաբար Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որ բաշային անունովը կը գործէ, Վսեմութեան անունը եւ ուղղատեսութիւնը ու բարեսիրութիւնը ցոյցանող կացութեան մէջ չ'գտնուի հիմա, եւ սանմանուած բարձրութեան վրայ ալ չէ: Առաջ քրտ պահեստի ունենալը բաւական չէ. կողմնակցութիւնը սեղ ունենալու չէ այդպիսի ընկերութեան մը մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան մէջ մէկ հոգի կը ճանչնամ, որ հոգի կուտար Բարեգործականին վրայ. բայց այն ալ հիմա - հաւատակ իր գործերը նկարագրին - ազդեցութիւններու տակ ինկած կամ խարուելով տարուած կերպի: Այլ յոյս չկայ ուրեմն Արարիչի ին համար բան մը սպասել Հ. Բ. Ը. Միութենէն. որովհետեւ նա հիմա յատուկ բարքի մը ձեւակերպութիւնը առած է, ի վնաս իր գոյութեանը: Ուրեմն ինչո՞վ պատասխանել Արարիչի Առաջնորդին զիմումներուն, եւ փրկել Արարիչը իր արդի աննախանձելի գրութեանէն:

«Ամէն բան ժողովուրդով ու ժողովուրդին համար»: Չ'մոռնանք ստիկայ:

Երբ մեծ ուժերը գիտակցաբար կը խնայուին մեզի, մեր յոյսը կրնանք զննել ժողովրդական համեստ ուժին վերայ: Ժողովուրդին նախնաւոր բայց կարեւոր ուժը արհամարհողները, թող տեսնեն թէ՛ անիկա ոչինչէն հրաշքներ ալ կրնայ գործել, եթէ ուզէ...: Օրակարգի գրութիւնը բնորոշելով, առ այժմ սեղանի վրայ ունինք Արարիչի Առաջնորդին խնդրանքը, զոր անպատասխանի ձգել ո՞րքա եւ զաւանձանորդիս պիտի նկատենք առ հասարակ ամեն անտարբերներու համար ալ, քանի որ անոր զիմումը կրթական հարցին շուրջ կը դառնայ:

Ամեն օք իր միջոցներովը թող մասնակցի: Գրտաւէրը գրամով՝ եթէ ուզէ, մատարականը իր մտքին արտադրութիւնովը: Ինչպէս մարդը - զբրամին համիմաստն է, երբ հակառակ կողմէ կարգաւորի, նոյնպէս միտքը համարժէք է գրամատէրին - գրամարկը զննորուն: Մին դրամ կ'արտադրէ, միւսն ալ մարդ կը պատասխանէ որ գարձեալ գրամ ըսել է...: Առաջնորդին խնդրանքին պարով, առաջին պատասխանողը մենք պիտի ըլլանք, խոստանալով իրեն զիմումին մեր անձուկ միջոցներով գոհացում տալ կարեւոր մաս մը «Տոտապանքի Աշխարհէն գրքին վաճառման մեր բաժինը եղած հասոյթէն, ուրկէ կրկու մասեր ալ պիտի յատկացուին Ակնայ եւ երկրային ազգային վարժարանաց ազգատիկ սանուց գրական պիտոյիցը: Գրքայի՛վ պէտք է ըսել՝ 2000 օրինակ սպազրուած է»:

Գրքին երկտասարգ Հեղինակը՝ Տիար Վ. Գ. Բրուտեան, կը յուսանք թէ՛ շատ գոհ կը մնայ մեր սոյն օգտակար ծրագրէն, որովհետեւ քաջ կ'ըմբռնէ զատարակութեան սատարելու իսկական արժէքը, ու երբ իրձով - ինքզինքնիս հաշիւի չենք գնոր... - զաւանթ մանուկները կը նպատաւորուին լուսաւորուելու տեսակէտով, իր մտքի զբաւարկող շատ աւելի օգտակարապէս ծառայած կրլայ, քան այն գրամարկը զննորն որոնց շուրջ արդէն անթիւ ու սեւ ազուակներ թեւաբաց կը յամին... գրախնդիր...:

«Տոտապանքի Աշխարհէն» գրքը քոյկը արդէն պատրաստ է հրատարակին յանձնուելու վիճակի մէջ. բայց ինչինչ նուազ կարեւոր պատճառներ յապաղեցուցին անոր հրատարակ հանուրը: Հրաւեր կը կարգանք ամեն տունց՝ որ փոխանակ յառաջիկային քըննադատողներ ըլլալու, այժմէն իրենց ուժը միտքնին մեզի հետ եւ վաճառումներու հաշուական գործողութիւններուն ուղղակի հսկին, աշխատակցութեան քաժին մ'ալ ըրելով մեզի: Մեր այս տոտապանքի թիւերը սրբալ կ'մեկնուին անշուշտ: Մենք այսչափ կարեւոր նուիրաւորութիւն մը ընկու ներթական կարողութիւնը չունինք. բնաւ չունինք... բայց զօրաւոր զգացումը կայ օգտակար գտնալու. անա ամէնը...:

Մենք այս կերպով կը պատասխանենք Արարիչի Գեր. Առաջնորդին օգտաշատ հրուէրին, եթէ առիթը ներկայանայ, կրնանք փորձել նաեւ Երկրպագութեան եւ մասնաւորապէս Արարիչի իրենց տպագրեալ զգացումը. զէպի իր Առաջնորդը, եւ զէպի զատարակութիւնը, որուն ծառայելու շատ պէտքը ունի Արարիչի հայ մանկան:

Երիտէ Յարութեան

Յ. Գ. Վերջին պահուն ստացանք Արարիչի նամակ մը եւս, երբ Հայ հասարակութեանց ներկայացուցիչներին ստորագրեալ, որ քաղաքին թշուառութիւնը կը պարզէ, ինչպէս պիտի «Արաւլոյս»-ի անշիկայ թուով:

ՆՈՅՆ

Ն.Ս.Մ.Ա.Կ. Ա.Ր.Ա.Կ.Ի.Է.Ն. ԿԻՍՏՈՒՄԱՅ ՄԻՈՒԹԻԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՀՍՅՈՑ ԱՐԱՅԿԻՐ Համար 18 Արարիչի 20 Սեպտ. 1909 Պատ. խմբագրութիւն «Արաւլոյս» Անկախ Հայաստանի Ի Գահիրէ Տիար՝ը. Տիրող սղութիւնն ու առեւտրական ազդանալը զոր կը կրէ Արարիչի քանի տարիներէ վեր, համարձակութիւն պիտի չ'տար նոր թափով մը նեւուիլ առաջ եւ բնաւ զանկող մեր ազգային վարժարաններուն ուր ուսանող մանկութեան մեծագոյն մասը օրուան հացի կարօտ ընտանիքներու զաւակներ են: Արդարեւ եթէ մենք ունեցանք միութարութիւնը տեսնել ներկայ շրջանը՝ զպարզական տարւոյն, աւելի հաստատուն գետնի վրայ եւ հիմնական ծրագրով, կը պարտինք այն ուժերուն որոնց մեծագուցը կրթութեան միութեան մը գոյութիւնը ստեղծող. այդ ուժը չ'սկսարայնելու եւ այդ զօրութիւնը չ'լլատելու համար, եւ այ իմ կողմէ պարտք կը գտնուի կողմը ընկն ամէն Հայ ազգայիններու եւ մասնաւոր հայրենակիցիներու ուսումնասիր զգացումներուն: որպէսզի իւրաքանչիւր իր կարողութեան շտիով անձամբ կամ հուսաբար մասնակցութիւնը հոժին ըրել իրենց նիւթական օժանդակութիւններուն որը գտնուի մեր պիտեմէն մէջ անհրաժեշտ նկատած ենք. յանուն

զատարակութեան մեր կրկին անոք. անպաշտպան եւ աղքատ ուսանողաց համար:

Կրթութեան միութիւնը որ առաջին թափով 205 անգամներ ունեցաւ, պարտք դրաւ նոյն միութեան անդամակցողներուն տարեկան 12 զրջ. համեստ բաժնեկիր մը որոշել, այդ գումարը վճարել ստանձնողները միայն պիտի կրնան անգամ նկատուել եւ ձայն ունենալ կրթութեան միութեան օրով մէջ, որուն նպատակն է Արարիչի զպարտեցութեան կրթական մակարդակը հետզհետէ բարձրացնել. եւ զատարակութեան մղում տալ շրջակայ եւ թեմական գիւղերէն մէջ իսկ. եթէ այս վերջին պարագային՝ ներքին իրենց նիւթական միջոցները:

Կրթութեան միութիւնը՝ որուն կանոնադրեր քիչ ատենէն պիտի կըրնանք հրատարակութեան տալ եւ անոր օրինակները ցրուել հոս ու հոն եւ իր անդամակիցներուն, առաջին առթիւ ունեցաւ իր Գործադիր Ժողովը 14 անգամէ քաղցեալ: Այս Մարմինը՝ կրթութեան միութիւնը իր մէջէն, եւս պարտեց յանկի մը վրայ, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրած լինելով. զուտունը պիտի ըլլայ այն ամեն պարտաւորութիւններու կիրառութիւնը զոր Ազգային Սահմանադրութիւնը պարտք կը դնէ «Ուսումնական Խորհուրդ» եւ Հոգաբարձութիւն» մարմիններու վրայ:

Ուրախ ենք յայտարարելու որ Գործադիր Ժողովոյ ընտրութիւնը եւ անդամաց ձեւաւստ ու պարտաճանաչողին, այժմէն երաշխեք մըն եւ մեզ համար սպասուելու արդիւնաւորութիւնը գործին եւ նպատակին յառաջացման: Հետեւաբար պիտի խնդրէի որ օգտաշատ թերթի միջոցաւ ամենուն ուղարկուի հրաւերէք ի նոյն եւ յանձնարարել հաճէք որ փութան իրենց նիւթական ձեւաւստութեամբ քաղաքները ձեւաւստի ու միութարեւ աղքատ ուսանողներն:

Մարտի 20-ը զայն կողմէն եւ հայցելով Բարձրագոյն վարժարութիւն մեր բոլոր հարկեակիցներու եւ բարեսիրաց:

Մնամ ողջունելու Աղօթարար Առաջնորդ. Տեղապահ Արարիչի ԻՆՉՐՈՒԺԱՆ ՎԱՐՄԱՅԵՏ

ՀԱՄԱՐՈՒՄ ԵՆՈՒԹԵՐ ԵՐՈՒՍԱԳԵՄ ԻՍԱՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԵՒ ՀԻՄԱՅ

Ինչ որ ալ լինի իմ միտքիս կան զգացումի բնապատճառը, տոնմային աւանդապահութիւն կամ համոզուած հաւատք արգելիք, եւ միշտ գոհ եմ իմ այդ զգացումէն. որմէ թեւադրուած ստեղծ առիթներ կուսնենամ այցելելու հոգեպարար սրբավայրի, Էջմիածին, Ս. Կարապետ. Երուսաղէմ եւնի: Եւ այս այցելութիւններս կը կրկնուին տարիներու յաջորդութեան ու տեսողութեան հետ, անհաշիւ եւ անյազելի կերպով, այնպէս որ, սրբավայրերու այս այցելութիւններուս կրկնումները հետի են կրօնական ըզմանքիս յրացուցիչ շտիկ կազմելու, եւ այս՝ ըստ ինձ բնական է. քանի որ ո՞չ մի փափաք չ'ունենամք մարդ էակին մէջ. երբ կեանքը զեռ գոյութիւն ունի քաջաւոր, մանաւանդ երբ հաստատ եւ առողջ. եւ ո՞չ կապակային համոզումն է բոյն գրած այդ մարդուն մէջ:

Առաջին այցելութեան 20 տարի յետոյ, կրկին կը տեսնեմ Երուսաղէմը. բայց այս անգամ աւելի զեղազուարճ, հոյակապ եւ ակնապարար, քաղաքի մի եւ հսկայական շքեղ շէնքերով բարեգործ, Արարական ոճով հին շէնքերուն վերեւ տիրակալական քաղաք, սեղանած են սրբատաշ քարաշէն անհամար ըզգարձակ շէնքեր. որոնց նեղ զարով պարտապատ բուն Երուսաղէմը, ըմբոսացած, զորս ժամթափ են այդ գեղեցիկամար շէնքերը պարսպանբուն սեղմ շրջանակէն, տարածուելով

հիւսիս. հարաւ եւ ամեն կողմ եւ մօտ են ետապատելու բուն հին քաղաքը, որն որ նորագոյն շէնքերուն մէջ տեղն ինկած՝ հին կարկանդակ մը տպարուսթիւնը կը թողուն գեղեցիկ համայնապատկերը ընդհանուր տեսութան վրայ:

Վերջապէս յառաջիկային վիթխարի փոփոխութիւն ամեն կողմ որ սակայն երբէք քաղաքութեան չի գրուիր առ հասարակ ուրիշ քաղաքներու սովորաբար կրած փոփոխութեան հետ. եւ այս անհամեմատ զարգացումն Երուսաղէմը. ինչ շատ բանիմաց մարդը կ'առաջնորդէ մինչեւ մէկ աստիճան գուշակելու այս քաղաքի սպազան, մեծութեան արժէքի եւ յարգութեան սպազան մը. որուն մէջ, ուրախ եմ ըսելու, թէ հայ ազգն ալ իր բաժինն ունի. եւ պիտի ունենայ դեռ՝ եթէ խոհեմ ու խղճամբ անձեր կ'առաջարկեն Երուսաղէմի հայ հասարակութեան ձեւաւստագիրը. նիւթական եւ բարոյական ամեն տեսակէտով զէթ այն չափով, որով կ'առաւարտուած են անոնք վերջին 20 տարուան մէջ:

Երուսաղէմի յառաջիկային ընթացքը իր այլադան պէսպէսութեամբ լրագրական մէկ կրկն ու յարգութեամբ նկարագրել անկարելի է. մասնաւոր մանրամասնի զ'ստեղծ կրօնական, քաղաքական, անտեսադատական, մտաւորական եւնի տեսակէտով՝ բոլորովին մեր նպատակէն դուրս. ուստի, օտար հասարակութեանց վրայ ընդհանրապէս հակիրճ՝ այլ հայ հասարակութեանց վերայ մասնաւորապէս քիչ մը ընդհանրակ տեղեկութիւններ պիտի հարգեմ ձեր շտիկային ընթացողներուն եւ ամբողջ այն իմ սպասուելութիւններս:

Եսօրայէ Երուսաղէմ 20 տարի առաջ ճամբորդութիւնը կը կատարուէր կաթով. 10-12 ժամ տեսողութեամբ. իսկ այժմ այդ կը կատարուի երկաթով. 4 ժամէն: Փոքրիկ երկաթուղի մը, նեղ զո՞վ. մասնաւորապէս ճամբաներու պատճառ, որ գրեթէ գոհացում չէ կարող տալ պահանջուած պէտքին. իր բնականութեամբ՝ քիչ շատ հրապուրիչ ճամբաներով կը սուրայ 5-6 կայարան հանգիստով կանգ կ'առնէ Երուսաղէմ. ուր հասնելով քաղաքին 20 տարի առաջ ծանօթ ճամբորդը, պահ մը խաղաղ կուսնենայ, սխալմամբ ուրիշ քաղաք մը եկած ըլլալու, վստայի նախկին պարտապատ Երուսաղէմը. այժմեան Երուսաղէմի ամբողջացուցիչ մէկ մասին երեւոյթը միայն ունի նորոշին անհամար շէնքերուն մէջ. սա տուեւութեամբ միայն, որ միշտ իր ծոցին մէջ ունի պատմական մեծարժէք սրբավայրը. Գրիտոսոսի Գերեզմանը եւ այլ յարակից նուիրական սեղեր. որով միշտ ինքն է կեցրտնաձիգ զօրութիւնը քաղաքի բազմալեզու եւ բազմաթիւ հաւատացեալներու իր շուրջն հաւաքուելուն: Լաւախին Սուսին, Գերեզմանի եւ մասնաւոր Հրէային, որուն 20 տարուան աճուած պարզապէս 0)0 առ 100 է...:

Երուսաղէմի նոր շինութեանց լաւագոյն եւ յարգի մասը (ինչպէս Պօլսոյ Բերայի թաղը) կը գտնուի «Եսօրայի գոհն» զուրս ձգուած մեծ պողոտային վրայ. ուր երբեմն իրարմէ մոտենելով հեռու հոտ ու կտոր շէնքեր միայն կային. բայց այսօր՝ այդ վայրն է քաղաքի կարեւոր կեդրոնը. հոն է եւս յոյակալ լաւագոյն շուկան հոն են գեապանատներ, հեռագրատուն, վաճառատներ, օթելներ եւ վերջապէս եուրոպական մասը քաղաքի կարեւոր գործունէութեան: Մէջէն մինչեւ երեք յարկանի գեղեցիկայարմար շինութիւններ կ'երկարան ոճով ու ճաշակով կերտուած եւ հասարակարար, Աւայս մեծարժէք շէնքերուն մեծ մասը սեփական են Յուսաղ եւ Հայոց վանքերուն, եւ լաւագոյն մասը, սրտազին ուրախութեամբ կրկն. կը պատկանի Հայոց, երբ թեւեւ բաժնուած իւրաքանչիւր թեւ թաղ մը կը կազմէ մօտ 20 մարդկաներով եւ կրկին գողմիքով (նոստի ու ետեւը. երկու կողմն ալ շէնքեր թաղիկ ճամբաներու վրայ): Անցորդ մը ինքնին կրնայ մահաբերել այս շէնքերուն հայոց պատկա-

